

Лист Гриненко Емілії Мар'янівни

Шановний п. Лушніков!

з великою долею хвилювання я постараюсь відповісти на Ваш опитувальний лист.

1. Моє теперішнє ім'я і фамілія – Гриненко Емілія Мар'янівна, дівоча фамілія – Доманська.

2.3. Дата і місце народження – 22.10.1931р., в с.м.т. Товсте, Заліщицького району, Тернопільської області, де проживаю і сьогодні, і де ми проживали зі всією сім'єю в ті лихі часи Другої світової війни.

4.5.6.7. Фамілії людей, котрі жили по сусідству Чарна (шила одержу) з дочкою, і Гольшміт – тримала ресторан у містечку. Інші семеро людей, були нам не знайомі. Всього в нас переховувалося дев'ять людей, протягом півтора року – с осені 1942р. по весну 1944р.

Як я вже писала – семеро людей нам були зовсім незнайомі, а наші бабуся – Танчук Текля і мама – Доманська Анна Яківна, рятували чужих людей, маючи на утриманні трьох малолітніх дітей і на той час це дороге коштувало.

Обставини... Скажу вам чесно – супермаркетів. Муку треба було молоти на жорнах (можливо Ви чули про таку при способу) у сусідів, бо в нас їх не було, і якось пояснювати – для чого так багато муки, щоб не викликати підозри.

8. Як Вам відповісти на це питання?!!! Хіба Вам невідомо, що німці розстрілювали всю сім'ю, якщо дізнавались хоч про одного перехованого єврея?!! Чи Ви думаєте, що вони нас нагороджували за це чи може давали нам якусь підмогу?!! Хіба можна описати той

страх який пережили ми, малі діти, що носили їду вночі в поле кожен день протягом безкінечно довгого, як нам здавалося, часу?!! А що пережили наші бабуся і мама?!! Чи дійде це до молодого, теперішнього покоління євреїв?!! Крім цього страху був інший страх – йшла війна. Рвалися бомби, свистіли кулі, вмирали люди, горіли будівлі...

9. Ми дякували Богові, що пережили цю страшну війну. Під час фронту в нас все погоріло і ми лишилися під голим небом. Голод...Холод... Післявоєнне лихоліття...

Про подяку за наші дії щодо євреїв ніхто ні тоді, ні згодом не думав. Ні фамілій, ні імен ми в тих людей не питались. Через багато років нам прийшов лист від Зіль бер Йони, яка проживала у Ізраїлі, з подякою. Її адреса:(адреса по причині конфіденційності вилучена зі спогадів)

Фамілія нашої мами, Доманської Анни Яківни висічена на пам'ятникові праведникам світу в Тель-Авіві. Цього добилися не ми, а ті спасенні люди.

Якщо Ви хочете дійсно щось довідатися більше, то будь ласка, приїжджайте, адресу знаєте, розповім, поки що, слава Богові, жива – одна зі всієї сім'ї.

Всього доброго! Бувайте здорові!

05.01.2010р.

□

Лист □ Шевчука Феодосія Йосиповича

Доброго дня международный фонд Взаемноразуминя и толерантнсть гор. Киева. Письмо от Шевчук Феодосия Йосыфовича Проживающий ул. Шевченко д. 4. кв. 24 гор. Новоград-Волынский 11708. Житомирская обл. Участник боевых действий войны

1941-1945г. Инвалид I группы по заболеванию ревматоидный полиартрит. Праведник народов мира. Национальный герой Израиля за спасение еврейской нации от смерти 1941-1945 пять человек. Уважаемый фонд мы ваше письмо получили. И по вашей просьбе мы вам даемо ответы.

1. Моя фамилия Шевчук Феодосий Йосифович
2. Родился 18 февраля 1927г. Село Хижовка Ярунский р-н, Житомирская обл. ныне Барановский р-н
3. Моё местожительство во время войны 1941-1945г. Село Хижовка Ярунский р-н Житомирска обл.
4. Имена нами врятованных людей Бортлеман Ита с тремя малолетний детей. Ите было до 40 год, девчонке Раисе 8-6 лет. Пусик 5-4 лет, грудного ребёнка больше 6 месяцев. Грудной ребёнок помер в ноябре или в декабре 1941г. Мой отец схоронил ребёнка Иты грудного в краю села где Ита после войны перезахоронила на еврейском кладбище гор. Новоград-Волынский. Ита до войны проживала 1941г. В Новоград-Волынский. Муж Иты был в запасе армий як началась война 1941г. Як началась война 1941г. Мужа Иты сразу демобилизовали в действующую армию где муж Иты погиб на войне ещё в начале войны. Ещё из с.м.т. Барановка Житомирська обл. подросточок девчонка девичья фамилия Черторийська Мария Шейлековна по мужу Каплан 1928г. рожд.
5. Нам врятована еврейська нация доводилась так: ще до замужества Бортлеман Ита до 1941г. Войны проживала у родных своих. Её родные были отец Пиньо, мать Бронею, с ними ещё проживала дочь их Бейла с тремя детьми дочь Двера и Ольга и сын Лёва фамилия их была Куперман. Состав семьи 6 человек, они жили в Хижовке, по соседству с моими родными, где мои родные с ними жили очень дружно и всем делились. Як началась война в 1941г. И немцы заняли нашу местность сразу эту семью еврейску 6 человек забрали в гетто в Ярунь, где всю семью эту в Яруни немцы расстреляли в 1941г. Ещё проживала в селе Хижовка вторая семья в составе 3 человек еврейська. Его звали Мошком, а его жену Елькою, а дочь их Марою. В 1939 году эта семья переехала на постоянное местожительство в село Колоденка. Его Мошка забрали в действующую армию на войну 1941г., а Ельку с дочкою Марою в сели Колоденка со всеми евреями села Колоденка немцы расстреляли в 1941г. Ещё спасли в сели Хижовка женщину - девку из села Велико-Горбаша еврейку. Отца звали Зусем. Её отца Зуся немцы расстреляли. Спасала в сели Хижовка семья Васильчук Дмитро звать и фамилий мы вже забыли её. Она после войны жила в с.м.т. Барановка и работала на фарфоровом заводе, вышла она замуж за украинца и было у них двое детей свой дом они в Барановке построили вместе. А Черторийська Мария с.м.т. Барановка от села Хижовка 30 км. Няка нам до войны 1941г. Мы её семю и её не знали совсем. После её спасения мы стали с нею родичаться.
6. Опишем мы Вам за спасения еврейской нации в 1941-1945г. Мои родные были отец Шевчук Йосиф Корниевич 1901г. Рожд. Мать Шевчук Мария Степановна 1892г. Рожд. И мы 1927г. Рожд. Шевчук Феодосий Йосифович. Семья эта состояла из 4 человек, жили все мы в сели Хижовка бывшем ярунским районе, отей мой помер 1945г. Мать померла 1979г. Брат мой погиб в автокатастрофе 1984г. Одни мы остались в живых и то больной – ревматоидный полиартрит. До войны 1941г. В сели занимались

сельским хозяйством, содержали огорода 0,85 сотых сад содержали та корову; свиноматку курей и гусей. Родные отец с матерью работали в колхозе. Я с братом учились в школе. Мы жили в селе в сельской хате. И во время войны 1941-1945 года тоже содержали ету всю живность и огорода только що мы вже работали в поле сеяли зерновые культуры. Все работы сельские делали вручную сеяли косили хлеба и молотили. Даже зерно на муку мололи на жорнах вручную, была в селе мельница ветряна и ветряк, но немцы не давали зерно молоть на ветряной мельнице, все сельские работы делали вручную, а хлеба пекли в печи сельской хаты. Сичас мы тяжело болеемо етой болезнью сами за собою не ухаживаемо. За мною ухаживает дочь моя Мария и Раиса. Временно столовая и туалет мой ведро возле кровати всё дай да возьми, ноги мои деформированы и також руки. Ногами мы совсем не ходимо совсем, мы сейчас живемо в сели Наталевка у внука Сергея хотя мы прописаны в городе Новоград-Волинский. Як началась война в 1939г. Мого отца с запаса армий забрали в действующую армию на освобождення западных областей Украины, щоб ети областя не забрали к себе немцы с Германией. После освобождения западных областей ети области Западной Украины присоединили к ССР и началась война ССР с Финляндией в 1940г. Отца мого направили на финську войну, где отца ранило на етой войне финской. В 1940г. В левую ногу сустав ноги сустав ноги бедро и боки осколочными ранениями. После ранения он лечился в госпитале гор. Ленинграда. Вернулся отец домой к семье 1940г. В августе месяце инвалидом, где тяжёлых работ сельских не мог он робыть. Все мы с братом мои ети работы делали сельские до войны и во время войны через инвалидность отца мого. Вже его не взяли в армию в действующую армию в 1941г. Як началась война 1941г. Як началась война и действующая немецкая армия заняла нашу местность и прошли колонны немецких войск механизированы мимо села. Мимо села Хижовки дорога шла до села Колоденка шосейна, а из села Колоденки до гор. Новоград-Волинський ето расстояние 25 км. Мой отец пошел на край села в поле после прохождения немецких войск. И отец мой увидел идёт женщина с тремя детьми. Одно дитя грудное несла на руках а двое детей ишло с узелками одежды и еды-пищи из села Колоденки в село Хижовку ишла она. Колы отец мой прийшов до ней, то ета была родственница живших в сели еврейской семьи Куперман Бортлеман Ита. Мой отец забрал к себе в дом и мы начали её спасать ету семью особенно её детей малолетних, дети есть детьми. Всё время караулили их, бо немцы часто заезжали в село военные за продовольствием та вже в сели Велько-Горбыща поселилися немцы военные по хозяйской части сельской. В местных жителей села Хижовка Бортлеман Ита переховувалась у семьях многодетных Марценюк Василя, Шинкарук Ониська, Марценюк Анастасия и по нашим соседям у моей матери сестрах Мартынюк Хаври, Сыдорчук Параски, у многих жителей села Хижовка. У 1943г. Местные женщины ходили в монастырь с.м.т. Корець Ровенской области и Иту Бортлеман устроили в монастырь с.м.т. Корець с детьми. У её был чудесный голос, где она спивала с монахами в хоре под богослужиня. Ита своей красотой лица не была похожа на еврейскую нацию, но сын её оказался в Яруне у местного партизана Борыса Йосыповича Кравець, который познакомился у гетто во время пребывания еврея портного Анатолия Йосыповича Качковского, которого немцы с полицаями оставили его для пошива одежды для немцев и полицаев. Он до войны етот еврей работал в Яруни в мастерской портной у Яруни стояли немцы и полицаи, которые расстреливали евреев в 1941г. И партизаны уничтожали етых полицаев и немцев, освободили евреев, которых немцы содержали для

обслуживания их мастеров евреев, где освободили Качкановского А.И. и забрали их всех евреев в партизаны и в том числе Иты сына Пусика, где до конца войны они были в партизанах. После войны Качкановский А.И. жил у Яруни и усыновил Иты сына Пусика и выучил его на журналиста где Пусик работал редактором в газете Правда Украины. Женился он на украинке, имеет двое дочек, сейчас он живёт у государстве Израиля со мною он ниякой переписи и общения не имеет. Сейчас он на фамилии имени отчеству Петро Анатолевич Кешет. Когда он приезжал у гор. Новоград-Волынский к родным своим, то меня упомянул и привет передал мне через родных своих, хотел со мною увидится, но вже у его не было время, а его мать мать Бортлеман Ита уехала с дочкою Раисою в Израиль в 1960г., где она вже померла в Израиле. Отака доля спасиня во время войны досталась Бортлеман Иты с детьми тяжёлая. Як установилася оккупация нашей местности немцами того, отца обрали старостою села. Во время прохождения селом Хижовка вышла жителька села Хижовка с дому на улицу и сказала отцу, що у неё находится девчонка еврейка жителька с.м.т. Барановка, до етого она жила у сели в семье Мартынюк Агафий. Мой отец забрал её к себе домой. Ето была Черторийська Мария Шейлековна одета в одежды и обута кто що дал с местных жителей и кормили её и також ночевала на улице кто пустить на ночлег, а кто её не пустить. Сперва мой отец оформил як дочь свою бо имелося у отца мого метрическое свидетельство на покойную дочь Наталию, которая померла у родных моих 1934г. в возрасте 4 года, договорился с священником у сели Мала-Горбыша, у сели етом имелася церковь на славянську веру. Мария жила у нас в семье як семьянин и работала все работы домашни, що не умела в работе работы делать, родные её научили домашни и сельские работы. Она ети работы выполняла с большим удовольствием конечно в молодом подростковом возрасте были разные дурости и забавы между нами на износ обиды на её не было. Были времена, що переховувалася у родных матери сестёр и в посторонних людях и соседов як были немцы в сели с полицаями. Бо мы боялися, щоб кто из местных села не донёс полицаям и немцам, що у нас переховуются еврейска нация. Есть разные люди в сели и хороши, и плохие. Слава богу, що из местных жителей никто не донёс с местных жителей, а помогли ещё спастать евреев. Опишемо Вам за спасения Черторийской Марии Ш. як только немцы оккупировали с.м.т. Барановку, то много работоспособных евреев забрали в гетто в гор. Новоград-Волынский для ремонта дорог шоссейных и железной дороги после бомбежек немецких самолётов и також железнодорожной станции. Во время ремонта етих дорог 6 человек евреев убежало, в том числе отец Марии, но она ушла по направлению гор. Коростень на словечанские леса большие, сперва их по сёлах переховывали местные жители села, як они дошли до етого леса, бо вже в начале 1941г. в етих лесах зарождалося партизанское движение для борьбы с немцами в тылу и местные жители завели их в лес к партизанам. Ети евреи, що убежали от немцев во время ремонтных работ в семью свою в Барановку не вернулись. Всю войну они были в партизанах и в действующей армии. Отец Марии был дважды раненый, вернулся в Барановку в 1945г. после войны. Немцы с полицаями думали, що они домой в Барановку в семью вернулись. Утром мать Марии Ита и ещё с нею была сестра Марии Клавдия в доме послала к сусидке через дорогу к Савицкой Ирине за посудою и сковородку. Як только Мария вышла на середину улицы, увидела, що едут две подводы с немцами и полицаями к стороне дома её из-за поворота главной улицы. Но немцы с полицаями нияого внимания на Марию не обратили, она на них. Когда Мария зашла в дом Савицкой Ирины, Ирина в ето время топила печь и кормила

грудного ребѐнка грудью, когда она накормила ребѐнка уложила его на подушку на кровать, а муж Ирины стоял и богу молился. Когда Ирина вышла с дома во двор за дровами, то услышала во дворе крик и плачь матери и сестры Клавдии. Ирина догадалася, що щось неладное в доме. У Марии вже немцы с полицаями шукали отца Марии. Ирина нашла одежду старую, постелила под печь в нишу печи и загнала Марию в угол под печь, накрыла одеждою Марию и заложила дровами всё подпечье. Колы зашли в дом немцы с полицаями, кричали, где юду дели. Один поставил винтовку с штыком на ребѐнка лежавшего на подушке, а второй на мужа Ирины винтовку со штыком, а третий проколол все дрова под печью в нише печи, но до Марии штыком на винтовке не достал. Сделали обыск в доме Ирины и во дворе ещё принесли от сусидов лестницу и всю крышу в сарае с обох сторон прокололи. Сарай был крытый соломою и на горыщи имелось свежескошенное на зиму для коровы. Немцы с полицаями по сусидах сделали обыск, но сусиды сказали немцам и полицаям, що юда убежала в огород в жито, тодди они постреляли в огород и на етому заспокоилися. Тодди немцы с полицаями забрали живность всю у доме Марии: пару поросят, корову, теля, шесть улей с пчѐлами и курей, всё домашнее имущество и мебель, привезли горючего облили его дом с сараем горючим и спалили дом с сараем. Матир и сестру Клаву забрали в гетто Барановку и расстреляли их. Ирина достала головных ситцевых платков и швейных ниток катушок ещё продержала Марию две недели, всё ето дала Марии, щоб она в сѐлах меняла на еду и ночлеги. Мария ушла от Иты по сѐлампокуда дошла до села Хижовка, где мой отец привел её к себе в дом и удочерил её. Уже больше Мария никуда не уходила только що ходила с моей матерью и с сусидами в церковь и до смерти своей ходила в церковь православну и померла Мария в июле 1994года от порока сердца. Вышла она замуж за еврея Каплан Ефима Арионовича, родила двое дочек Иту и Клавдию. Мы всю жизнь были родными и сейчас с дочками её родичаемося. Дочки живут в с.м.т. Барановка. Колы вернулся отец Марии с войны 1945г., то не было ни жилья, ни семьи. Они разыскали друг друга. Отец Марии сошелся с вдовой полячкою и её сыном и пристав в дом их, а сын Марии женился на русской Наташе, вродили они два сына, в семье было четыре нации, но никто даже не сказал в семье так дружно они жили. Так само немцы с полицаями повелися с убежавшими евреями, убежавшими с работ ремонтных дорог гор. Новограда-Волынский с Барановскими евреями як с отцом Марии и ихними семьями. Всю живность и домашне имущество забрали себе немцы с полицаями, дома их сожгли, все семьи из детьми расстреляли. От як жестоко расплатилися немцы с етими еврейскими семьями. Да тяжелое мы время прожили, войну и смерть, що ожидала нас як и евреев в каждую минуту. И голодное время войны и холодное время и опасное вреям, спасая евреев. Як нашою местностью пройшли два фронта войны действующих армий немецкой и советской. В 1941г. И 1944г. Та ещё было партизанское движение с 1942-1944г. Днѐм бывали немцы, а ночью партизаны. Днѐм немцы брали у населения продовольствие, а ночью партизаны тоже у населения брали продовольствие, одежду и обувь. Та ещё в 1944г. Освободили нашу местность советские войска в начале января. У семьи нашей забрали корову нашу кормилицу семьи на мясо. В селе советские войска забрали у населения села больше десяти коров на мясо и в сели их зарезали на мясо, бо ишли большие бои с немцами от Хижовки и меня забрали ещё 6 человек копатьокопы второй линии огня, две недели копали мы окопы покуда прорвали немецку оборону и советские войска двинулись на Запад, тодди нас отпустили по нашим домам. Тодди меня и весь 1927г. Забрали в район Яруня в военкомат и нас всех призывников обучали военному

делу к войне. Один, полтора месяца як отпустять домой с военкомата, то в селе сеяли, убирали хлеба и ремонтировали здания для скотины в селе в колхозе, бо все мужчины годные к военной службе были забраны на войну, были такие семьи, що погибли на войне по 2-3 человека. Эта война никого не щадила, ни людей и материальные ценности. Женщины остались без мужей с пятьма и больше детей и никто им помощи не давал во время войны и

7. 7) после войны. На вопрос 7 даём мы ответа Вам. Бортлеман Ита с детьми находилася у нас и сели Хижовка с начала войны 1941 года, а в конце 1943г. Осенью перебувала с детьми в с.м.т. Корець Ровенской обл. и в другой местности, а Черторийска Мария Шейлековна с осени 1941г. Или 42г. Весной раннею находилася в семье нашей всё время як вернулся отец Марии по окончанию войны 1945г. Тоди вернулася от нас к отцу в с.м.т. Барановку

8. Чи были мы в опасности як спасали евреев? Як вы думаете, що быть в опасности и спасать в такой обстановке як мы были и мы ожидали смерти як и евреи, и опасность всей семье.

9. Чы видома вам врятована доля спасающих евреев мы вже вам описали в письме за спасенных вам евреев полностью.

10) Чы повлияла на мене и семью война 1941-1945г. Да крепко повлияла война на нервы и психику на всю жизнь мою и моих родных.

Вы пишете за фотографии спасённых моих родных и меня. Написать Вы письма в фонды г. Киева Бабин Яр и Израиль в гор. Иерусалим в мемориал Яд-Вашем и в Америку в гор. Нью-Йорк в фонд еврейский Джойнт. У них есть все фотографии семьи и полное свидетельство о спасении евреев. До меня два раза приезжали с гор. Житомира от общины еврейской Хесед-Шломо и из фонда Джойнт Америки и в Барановку к Черторийской Марии и брали интервью о спасении евреев 1941-1945гг. та мы описували в эти фонды и общины о спасении евреев 1941-1945гг. и высылали фото родных всех, но они потерялися у мене больше фото нету и мы сейчас не можемо сфотографироваться через мою болезнь. Вся моя семья родных 4 человек занесли в парк Славы гор. Иерусалим надоску славы в мемориал Яд-Вашем. Мого отца, матир, брата мого и меня даже мне фото прислали с мемориала Яд-Вашем с доской гранитной с нашими именами. Долго мы оформляли за спасение от смерти 1941-1945 года больше 4 года. Покуда дождалися документов награды и финансовой, материальной помощи с еврейских фондов, спасибо им за помощь.

В 1992г. было объявлено по радио и прессе, в газетах, граждане Украины, которые спасали евреев от смерти в 1941-1945г., щоб вышли спасители по адресу гор. Киев Бабин Яр, хотя мне было тяжело, но мы вышли по етому адресу и мне вручили награду за спасение евреев в 1994г. В феврале месяце. После Киева оформили мы документы в

Израиль в мемориал Яд - Вашем. Оформили документы в Америку еврейский фонд Джойнт. Приезжали до мене с еврейской общины и с Америки с фонда Джойнт, брали у мене интервью за спасения евреев от смерти и ещё брали интервью в с.м.т. у Барановке у Черторийской Марии Шейлековны у 1996г. После етих, що брали интервью представителей в марте месяце 1996г. Приехали представители с посольства и фонда Бабин Яр и привезли мне документы за спасение евреев 1941-1945г. Праведник народов мира и медали отцу моему, матери и брату моему вже помертно, а мне живому та вже больному, где мы стали получать 40 долларов в месяц и материальну помощь за спасение евреев из фонду Джойнт. Мне было пришло письмо на право местожительства и все льготы из Израиля. Та куды мы поедем больными. Уже мы никому не нужны с Украины. Мы вже будемо помирать на своей Украине родной.

Меня вже были забрали в действующую армию в 1944г. В октябре месяце в 31 запасной полк тяжёлой гаубичной-артиллерии в школу разведки. После окончания войны в 1945 году етот запасный полк розформовали и мы попали в другие рода войск в армии служить и меня демобилизовали с армий вже в конце мая 1951г., где мы служили в армии 7 годов. Як мы демобилизовалися с армии, то работали вже на производствах на гражданских работах. В 1992г. Мы ушли на заслуженный отдых на пенсию со стажем работы 49 годов як мы демобилизовалися с армии в 1951г. В сентябре месяце етого года мы одружилися на Анастасии, где с нею мы прожили 49 годов. У нас родилося трое дочерей: Мария, Наталия, Раиса. В 200г. В январе моя жена померла и мы живемо у внука Сергея в его семье, за мною по болезни моей ухаживает дочь моя Мария. Отака моя прошла жизнь. Як вы получите моё письмо, то дайте мне ответа, що у вас не понятно напишити мне, мы вам дамо ответы на все ваши вопросы. Шевчук 17.01.2010г.

Выбачте меня, що плохо написано, старость и болезнь, лучше вам не напишем.

Лист Сябрук Миколи Петровича

1. Сябрук Микола Петрович
2. 19 грудня 1926 року м. Баранівка Житомирської області.
3. м. Баранівка Житомирської області.
4. Хмара Наум Абрамович

Хмара Єва Абрамівна

1. Однокласники в довоєнні роки
2. Під час окупації німцями Баранівки проводились масові арешти та розстріли євреїв, яких зганяли в місцевий концлагер з якого Наум і Єві вдалося втікти. Батьки їхні були розстріляні.

Наум і Єва переховувались в чагарниках.

Під час ловлі риби сачком на річці Случ я помітив в кущах німичного Наума. Підкормив його й залишив там же до вечора. Прийшовши додому розповів про це батькам. Вони сказали вечером, як стемніє привести друзів до нас додому, щоб не помітили поліцаї. Вночі я так і зробив. Батьки мої покормили їх і вони довгий час переховувались у нас. Коли радянські війська визволяли нашу місцевість я Наума і Єву на човні перевіз через річку Случ і відвів у партизанський загін, який тоді діяв в лісі за річкою. Незабаром Баранівка була звільнена від фашистів.

1. З 1941 року по 1943 року
2. небезпека постійна. Постійні облави обшуки. При виявленні в когось євреїв проводились розстріли і спалювали хату.
3. Після звільнення нашої місцевості від фашистів Єва поступила в Харківський юридичний інститут, а Наум в Київське військово-училище і весь час служив до пенсії в армії.

В 2000 році Єва Хмара виїхала в Америку де й зараз проживає в місті Чикаго. А Наум Хмара в 2000 році виїхав до Німеччини де й зараз проживає.

Єва і Наум пишуть мені листи, святкові листівки, дзвонять по телефону.

1. Осінню 1944 року я був призваний в ряди Радянської армії і був учасник бойових дій. Прослужив в армії до 1951р. Маю нагороди.
2. 0414445217

Лист Ошурко Якова Миколайовича

Ошурко Яків Миколайович, 1925р.

Арончук Марія Адамівна, 28 марта 1925р. Жінка Якова.

Зарічненський р-н

Рівненська обл..

с. Борова, хутір Юркова.

Місце проживання в роки Другої світової війни с. Борова, хутір Юркова.

Вони були з Нової Рафалівки. Ми їх не знали.

На небезпеку ми наражались, забили чоловіка в селі Довго воля, а також і Єврея.

Ми підтримуємо з чотирма врятованими Євреями стосунки. Вони два рази приїжджали до нас в гості. 1. Олександр. Естерка. Олександр і Срулик.

Було два брата Іван і Петро. Їх забрали на фронт і вони не повернулись, а батька вбили

в Юрковій. Єто буде Олександрув адрес, якого ми доглядали сім місяців....

Петра не вбили на фронті, ми ошиблися, він помер в дома 29 марта 1989 року.

Я хотів би описати за батька і за того єврея Олександра коли він прийшов у його з'явилася короста. Моя мама стала кричати на батька, щоб батько вигнав Олександра, но батько зробив не так, пішов кілометра за чотири, накопав чемериці, яка заліковувала коросту й Олександр був у нас пока німці спалили село. Наш батько в наше село першим приніс першу Євангелію. Був першим християнином. Батько дуже уважав народ Ізраїльський. Він давав пилу і сокиру і направляв в такі місця, куди німці не могли доїхати.

04.01.2010р.

Лист Дутчак Парасковії Семенівни

1. ДутчакПарасковія Семенівна. Дівоче – Росипайло Парасковія Семенівна, нар. 03 березня 1929р., с.Фітьків Надвірнянського району Івано-Франківської області.
2. Місце проживання в роки Другої світової війни – с.Фітьків Надвірнянського району Івано-Франківської області.
3. Ім'я моєї врятованої - Клара-Катерина.
4. Незнайома дитина. В 1943р. дівчинка вісьми років ходила по селу нашому і просилась у господарів бути наймичкою. Ходила цілий день, але ніхто не хотів прийняти, бо вона була дуже маленька, худенька. Уже почало вечоріти і вона зайшла ще до однієї хати, де жили господар, господиня і їхня донька Ганна. Вони спочатку теж не хотіли її взяти. Дівчинка почала дуже плакати і проситись аби її залишили. Уже темніло і вона не мала куди йти. Тоді їхня донька сказала батькам, щоб залишилась дівчинка у них.

Мати Ганни почала умовляти доньку, що ця дівчинка нічого не зможе нам допомогти в роботі. Дівчинка сказала, що буде пасти корову. Донька їхня підтримала дівчинку і сказала, що перші дні буде разом з нею пасти, а потім вона і сама зможе гонити корову

на пасовисько. Ганна була моєю товаришкою. Я до них часто приходила. Раптом захворіла моя мама тифом і через дві неділі померла. Я залишилась одна. Братів і сестер у мене не було. Мені було дуже важко одній. Я попросила моєї товаришки батьків, щоб вони дали мені цю дівчинку. Господарі, а особливо їхня донька, не дуже хотіли мені віддати. Сама дівчинка теж не хотіла від них йти. Вона дуже їх полюбила, але коли я їй розказала, як мені важко без мами і бути одній, що вона буде приходити до них і вона згодилась перейти до мене. Ми не знали, що вона жидівська дитина. Коли ми почали разом жити, мені стало веселіше, що я не одна і маю з ким поговорити. Вона мене дуже полюбила і старалась в усьому допомагати по її можливості. Я так привикла до неї, як до рідної сестрички. Старалась одіти її гарненько, чистенько. Вишила сорочку, спідницю. Ходила щонеділі зі мною до церкви. Знала молитви. Коли вона у мене побула біля півроку, я її спитала, чого до тебе не приходять твоя мама провідати тебе. А вона мені сказала, що мама хворіє і у них багато дітей і тому не може прийти. Тоді я кажу, Катеринко, на слідуєчу неділю підеш додому і провідаєш батьків, своїх сестер і маленького братика. Я навіть піду з тобою, бо треба було іти через ліс. І вона тоді сильно розплакалась, обняла мене і каже: Паранько, я жидівська дівчинка і не можу нікуди йти (Вона мені розказала). Вона мені розказала, що вона з батьками була в гетто Станіславському і їм вдалось втекти в своє село, де переховувались у священника. Священник Петраш Йосипович вивчив молитви з Катехізму, попадя дала спідницю, вишиту сорочку і сказала, щоб вона пішла в сусіднє село проситись у найми. Я їй сказала, Катеринко, ти нікому не розказуй, що ти жидів очка. І так вона продовжувала жити у мене до літа 1946р. Були моменти, коли я дуже переживала, щоб ніхто не догадався хто вона є.

Коли відступав фронт, у нашому селі квартирували німці. У моїй хаті був німецький танкіст. Старалась, щоб він менше бачив її. Часто ночами не спала, думала як спасти її. То були дуже тяжкі часи. Мати її загинула, а батькові вдалось залишитись живим, дякуючи священнику Петрашу Йосиповичу з села Горохолино.

У літі 1946 дізнався, де його дитина і приїхав у село до мене, щоб її забрати. Вона так до мене привикла, що хотіла, щоб я теж переїхала до міста і разом жили. Я обіцяла, що буду часто до неї приїжджати і що її треба вчитися в школі.

І так ми по сьогоднішній день часто зустрічаємось: вона до мене приїжджає, то я до неї.

Після того, коли батько забрав Катеринку, я через півроку вийшла заміж. Маю 3-х дітей: дві дівчинки і хлопчика. Одна дитина померла від тяжкої хвороби. Залишилась п'ятирічна внучка. Я її виховувала. Живе зі мною. Має вже двох дітей. Старший хлопчик родився

калікою – не може ходити. Дівчинка здорова, дякувати Богу.

З роки тому помер мій чоловік. Я живу з внучкою та правнуками.

Сама хворію часто, вже старість. Дякую Богу, що можу ще ходити.

Катеринка по сей день залишається мені сестрою. Люди в селі дізнались, що Катеринка жидівка вже після війни.

Катеринка закінчила школу, поступила в Івано-Франківський медичний інститут. Працювала лікарем-терапевтом. Тепер на пенсії. Живе теж з внучкою. 5 років тому помер її чоловік і син. Доля наша обох однакова.

Не дивлячись на старість, стараємось один одного провідувати.

15.01.2010.

Лист Лотоцького Федора

Шановна міжнародна гр. організація. Я Лотоцький Федір М. брат Дарії даю відповідь на Ваш лист. В 2007р. з Рівного приїжджала Кушко Л. Ст. Я з нею сидів і описував усю цю подію. Вона говорила: Хто був тоді малим, а тепер в 70р. зачисляють в праведники. Я до неї дзвонив, чи зачислили, вона сказала, що син праведника, а зачислили старшу сестру, яка тоді була замужем і давно померла.

Жили ми на хуторі 6км від села в лісі. Кругом ліс, болото, вода. Одна крута дорога вела на наш хутір «Заболітте». Батько мій Богацький Мефодій Федорович робив мельником у Володимирці в одного єврея Янкеля. Він був рабином. Від нашої хати у Володимирець 8км. Його всі знали, як в своєму селі так і у Володимирі. І в тяжкий час всі знаходили притул у нас.

На хуторі, на цій полянці було три хати, одна від одної метрів 200. Було доказано німцям, що батько переховував євреїв, партизанський склад озброєння, партизанські корови. (З Володимирця двох чоловік пішли у партизани, а корови на випас привели до нас.)

І рано вранці ми ще спали, як німці оточили нас. І в нас тоді було два хлопці єврейські із Володимирця. Був тоді указ, в кого знайдуть єврея смерть євреєві і хазяїну. Мені тоді було 6 років і мати мене на руках держала, за батьком ходила, то німець копнув матір, мати упала і я так далеко покотився.

Забили батька і цих хлопців де-то по 15 років, звали Льова і Срулік. Сарая спалили і хотіли хату спалити і Дарію і старша сестра Дарії Катерина, наставив німець озброєння і один захопив озброєння не дав розстрілювати і хату спалити. (Це був із с. Бересті вик голова с/ради з моєю матір'ю вони по сусідству жили. І жалкував, що батька забили і сарая спалили. На той час він був у другій хаті, бо так як у нас було три хати, так і оточили всіх.

А я пам'ятаю один поліцай стояв на підвищенні в синій шинелі і розмахував руками кричав: «побити, спалити, знищити».

Забрали німці усе, муку, сало, мед, всю худобу, коня, воза, всю одяг, пилю, сокиру. Так як повставали у сорочках, оце усе у нас було. Добрі люди нас не забули, хто що міг те дали нам.

Коли гнали худобу, то німець махнув рукою сказав, щоб корову мати взяла. У нас було дві корови, то мати взяла стару, а вона билася. Прибіг з Володимирця батькув друг Шама Карп і став матір сварити, що стару корову забрала, а молоду віддала. І якось він підійшов до німців поміняв корови і випросив воза і коня.

І так ми виживали, бо було молоко.

На Ваш лист я даю відповідь, Дарія неписьменна, я за неї пишу і гроші получаю.

Логацька Дарія Мефодіївна (прізвище не змінювалось) народилася 20 березня 1931р. в с. Довго воля Володимирецького району Рівненської області. В роки війни ми на цьому хуторі і жили.

Імена врятованих людей.

Коли я і моїх два сина були в 1990р. в Ізраїлі в Тендера Апельбаума, то він розказував як вони у нас ховались. Це було в 1942р. Він говорив: «Твій батько зробив хованку у сараї. З Володимирця було два хлопця і дві дівчини і я з батьком, всього шість душ».

Тендеру було 16 років і він був ранений в стегно *він показував шрами(і моя мама робила мазі і лікувала його. І мій батько кіньми завіз у с.Мульчиці, а звідти перейшли до партизан. І він говорив нам, що із цих шістьох живі остались Сендер з батьком. Мій батько був віруючим і Сендер розказував, що з Біблії читав «Остаток Ізраїля спасеться» і я так повірив.

Но не тільки ці переховувались, я всього не можу описати. Мені було 6 років, а я усе пам'ятаю. Весь час приходили з лісу і обідали, вечеряли. Ці євреї, які жили, по лісах ховалися.

Кожного року приїжджають з Ізраїля Євреї. Тут біля Володимирця їх кладовище. З тисячі розстріляли. І я із сином обгородили залізним забором і пам'ятник поставили. І один Йосіф Лещ. Уже три медалі посмертно батькові вручили мені. І одну медаль дали як ми були в Ізраїлі. В Єрусалимі на стіні виписані імена, які є «Праведниками» Богацький Мефодій Фед., Логацька Оксана Меф. , Логацька Дарія Меф.

Сендер хотів, щоб мене зачислили в праведники. Но йому відказали, що я був малий. Я народився в 1937р., мати записала 1940р. Було далеко в школу ходити.

Сендер до нас не приїжджав, бо він був хворий на серце. Жінка його померла, а він у домі пристарілих. Раніше дзвонив, а тепер що-то з головою, не пам'ятає.

Я всього не можу описати. Дарія живе у мене в хаті. Жінка моя померла в 1990р. в автомобільній аварії. І дочка моя живе зі мною у неї три хлопці. Пробачте, що я так багато написав і не грамотно. Пишіть, дзвоніть, приїжджайте.

Поздоровляю Вас із новим роком і Різдвом Христовим.

Бажаю Вам усього доброго від Бога.

З повагою Богацький Федір М.

Лист Андрія Паньковича

1. Андрій Панькович
2. 19.12.1927, м. Калуш
3. Місто Калуш
4. Регіна Лікворник (1921)
5. Йосиф Дічак (1920)
6. Зовсім незнакомі

Це було восени 1942р., мені було 15 років, в цей день була гарна погода, вечоріло, я був на подвір'ї, а ми жили на околиці Калуша, хата була під стріхою, проста селянська хата, побудована моїм дідом. В той час до мене підходить молода людина і питає чи можна побачити мого тата і так ми познайомились, це був Йосиф Дічак, котрий попросив врятувати від смерті його і його дружину. В цей час в Калуші йшла акція по знищенню євреїв. Батько Микола і мати Євдокія зібрали нас дітей, я і сестра Марія 1930 р. н., Зіновія 1931 р.н. і нам сказали, що треба допомогти цим молодим людям врятувати життя, але це має бути таємниця, щоб ніхто не знав, що в нас переховуються жида, а то нас можуть розстріляти разом із ними. З нами жив батько тата Олекса, то він не знав про це. Тато приготував бункер на стриху стайні, де було сіно і вони з пізньої осені там перебували до серпня 1944р. до приходу фронту. Носили їсти в відрі, коли ходили готувати худобу і Бог нам допоміг зберегти життя їх і рівно ж своє.

Після приходу радянських військ Йосиф Дічак пішов на фронт, був розвідником.

Після війни повернувся до Калуша і за деякий час з дружиною виїхав до Польщі, а відтак до Канади, жив у місті Торонто, ми з ними постійно переписувались. В сім'ї Дічак було двоє дітей син і дочка. Син його переїжджає жити в Ізраїль і там незабаром помирає, а жінку Регіну паралізувало, відняло мову. На даний час вона ще живе. В 1944р. під час проходження фронту наша господарка згоріла: хата, стайня, оборіг. Йосиф Дічак віддав нам дерево із стодоли його тата і ми побудували хату. В 1945р. я поступив на підготовчі курси і медінститут міста Станіслав, а в 1946р. мене зарахували на І-й курс медінституту. В 1947р. в кінці серпня арештували мого батька і тут почалась репресія нашої сім'ї, через два місяця після ареста батька, мене арештують в кабінеті декана і висилають в Сибір (Караганду). Коли йшла акція висилки, мати з сестрами в текли з дому, а дідо остався і його також 74-го чоловіка забрали на висилку.

Нас везли в товарних вагонах, в дорозі простив, був легко одітий, викинули сліпі чиряки, чужі люди мені допомогли. Мати переховувалась як євреї 1,5 року. Батька судили тільки аж через рік без конфіскації майна і репресії сім'ї, мамі повернули хату. Після смерті Сталіна в 1954р. мене зняли із спец поселення, в той час я був вже жонатий.

В 1958 році я з сім'єю переїхав в Калуш, де проживаю на даний час.

22 січня 2010.

Лист Пономарьової Валентини Акимівни

1. Я – Пономарёва (Олейниченко) Валентина Акимовна.
2. 27.06.1927 г.р., г. Мариуполь.
3. Родилась в Мариуполе и проживаю.
4. Спасённый – Борисковский Вениамин.
5. Знакомый.
6. Вениамину было 8 лет, когда их семью повели на расстрел. Он был ранен. Его вытащил из окопов 19-летний парень, тоже раненый. Они пошли в село, просили их спрятать, никто их не пустил. Тогда он привёл Веню в город. На ул. Комсомольской жила тётя Вениамина – Аня Максимович. Она была замужем за русским. У себя они побоялись его оставить и поздно вечером привели к нам на ул. Советскую 30. В доме было два входа. В одной половине жили немцы, во второй – мама, папа, я и брат Виктор.
7. Было, конечно, очень опасно и очень страшно. Но когда мы увидели раненого ребёнка, то об опасности уже не думали. Обычно людей прятали на чердаках, в сараях. Немцы их быстро находили. А мы спрятали его в доме между стеной и пианино. Так он жил у нас около года. Выводили гулять его вдвоём с братом, когда немцы уходили. Как-то он выскочил на улицу и Веню увидели соседи. Сказали, что он похож на еврея. Веню быстро отправили под Киев. Он жил в детском доме. Вырос и приехал в Мариуполь, женился. У него дочь, внучка, правнук.

Сейчас они живут в Израиле. У нас очень тёплые отношения. Когда они приезжают, обязательно приходят ко мне. Часто мне звонят.

С уважением Валентина Акимовна Пономарёва

18.01.2010

Лист Ваврисевича Миколи Миколайовича

Ваврисевич Микола Миколайович народився 27.01.1926р. в містечку Городило, Грубешівського повіту, Польща. В 1939р. наша сім'я переїхала на постійне проживання до міста Володимира-Волинського, де побудували свій дім і там проживали підчас війни на вулиці Коцюбинського 15. Нашою сім'єю в цьому ж будинку було врятовано 11 чоловік єврейської національності: 1. Бергманн Сосанна. 2. Зінгер Рухця з дочкою Нехамою. 4. Бергер Леон, 5. Гомупко Аріка, 6. Штейн Рейзля, 7. Барберова з сином Гейеком, 9. Боренштейн Ельо, його жінка Клара і дочка Іра.

Знайомі були лише Бергманн Сосана і Бергер Леон, також Зінгер Рухця з дочкою. Мій батько запропонував їм зробити під підлогою двох кімнат невикінченого дому зробити 2 тайники в якому вони лише спали для більшої безпечності; в день знаходились разом з нами в будинку, де харчувались і один з них був завжди спостерігачем на горищі, звідки було видно всю вулицю і видно було чи не йде хто з підозрілих.

Так тривало з другої половини серпня 1942р. до липня 1944р. – до звільнення міста від окупації.

Бергманн Сусанна залишилась у нас, бо була сиротою 13 років. Зі Львова приїхав чоловік, який розшукував сиріт і її забрав до Ізраїлю.

Небезпека була великою і переслідування були частими.

На початку травня 1943р. до хати увірвалося двоє молодиків, які зробили обшук хати і мене з старшим братом забрали до казарми, щоб вивезти на роботи до Німеччини. Мені вдалося не поїхати. Один раз прийшов поліцай Роговський, який отримав анонімку, що в нас переховуються євреї. Він сказав, що буде в нас жити, переночував ніч і переконався, що нібито нікого немає, бо євреї були попереджені і всі сиділи тихо. В 1944р. перед звільненням міста німці викопали на городі біля хати оборонну траншею і в одній з кімнат

розмістились два офіцери.

Сусанна Бергманн (ми дали їй ім'я Фаня) проживає в Ізраїлі, має троє дітей, довго переписувалась поки жили батьки.

Зінгер Нехама з мамою Руцею жили в США. Рухця вже померла, а Нехама Зінгер-Аріель з сином Іциком приїжджала до нас в 2001р., часто і тепер дзвонить, цікавиться нашим життям, поздоровляє зі святами.

З повагою Ваврисевич

Лист Анущенко Ніни Іванівни

Я, Анущенко (дів. Гнатюк) Ніна Іванівна.

Родилася в м. Доманівці 1928р., Миколаївської обл.. Раніше ми були Одеської обл.

В роки Другої світової війни я проживала тут же в Доманівці, де проживаю і сьогодні по вул. Кірова, буд. 120.

Врятованих нами людей я всіх перелічити не можу, та й не всіх пам'ятаю імена.

Ну кого пам'ятаю – це сім'я Штаркманів з шести чоловік, сім'я Кісіленків Ліза Фіма, сім'я Резник Сіма з донькою Леночкою. Штаркмани жили в нашій підвалі з 1941р. в кінці

лютого до кінця березня 1942р.

Коли розстріли уже відмінили, ці люди пішли в свій очаг, що находився по вул. Горького. Там їх уже направляли по роботах. І ця сім'я попала в Акмеченські ставки. Поселили їх в свинарники і давали їсти на день по 1 кружкі отрубей, а вода також була по черзі. Там померла їхня бабушка і молодший синок Лёва, ця сім'я поять втекли в Доманівку. Багато вони ще пережили, ну все таки остались живі. Ліза Кісіленко з своїм племінничком також приходила до нас. Мама наша давала ї їжу і Ліза появлялась дуже пізнього вечора. А як було чути, що будуть розстрілювати, то Ліза уходила з нами на степ з сапами, ішли ми сапати соняшники, а Фімочка сидів в нашім підвалі. Мама крадькома носила йому їжу і водичку. Пізнього вечора ми повертались зі степу. Я, Ліза і моя старша сестра Надя. Фімочка на диво був спокійний, не кричав і не плакав. Фіми маму, бабушку і деда розстріляли в овчарнику тут же в Доманівці. Ліза нам була як сестра. Я в 1946р. поїхала в Одесу на курси по статистикі, поїхала ще в листопаді, а скоро май з дому ніякої допомоги не було. Автобуси тоді не ходили. Ну в мене була карточка на хліб 1кг хліба на день, 1кг Сахару на місяць.

Після війни наша Ліза не потрапила і свою квартиру, її прийняла єврейська сім'я. Це були Гросмани, ще й я приїхала, ну мене в цій сім'ї ніхто не обідив. Нас курсантів кормили 1 раз у день давали куліш з ячної крупи, то я свій кг хліба приносила на квартиру і ділилась з хазяями. В Гросманів була донька Рая, ходила в 4-й клас.

І ось уже скоро 9-е Мая, а я в кирзових чоботях і чорненька курточка плюшева.

Одного разу я прийшла з занятій, а мені склались всі євреї і купили всю одержку, оділи з ніг до голови, щоб я змогла піти на парад, бо 9-го Мая в Одесу приїхав маршал Жуков на парад. Мені так було приємно.

Але Ліза і т. Соня мене вговорили і я пішла на парад, якого я ніколи ще не бачила.

Наша Ліза 1962р. померла. Я вже з своїм чоловіком їздили на похорони.

Сіма Резнік тоже уже умерла, а её дочь Леночка уехала в США. Долго ми переписувались, а сей час года три никакой весточки нет. Ей не подходил там климат.

Нами врятований ще один остався Штаркман Семен Маркович. Йому в 2008р. вже було 80 років. Я їздила на його день народження. Скільки було радості! А цей рік уже не їхала, поздоровила по телефону.

Біда і горе нас породнило.

Дай Бог, щоб уже ніколи не було такого страху як війна.

Пробачте, що погано пишу.

Хай всігда буде мир.

Лист Черчик Теклі Петрівни

1. Черчик Текля Петрівна (дівоче прізвище Наконечна)
2. 20 вересня 1926р.
3. Проживала в с. М.Деревчинка Шаргородського району, Вінницької обл.
4. Гуральник Ханна – мати та четверо її дітей:
 1. Гуральник Ганна Григорівна
 2. Гуральник Євдокія Григорівна
 3. Гуральник Іда Григорівна
 4. Гуральник Ньюма Григорівна
 5. Це були зовсім незнайомі мені люди.
6. В 1941р. їх вели з Брацлава до с. Печора. Сім'я: 5 душ дітей, батько та мати. Батька та сина розстріляли по дорозі. Мати Гуральник Ханну та 4-х дітей доставили в лагерь в с. Печора. Невідомий чоловік допоміг Ханні та дітям втекти з лагерь. Молодшому

хлопчику Ньомі було всього 2,5 роки. Вони прибули до с. М.Деревчинка й зустрілися з моїм батьком. Батько знайшов їм притулок на краю села в невеличкій хатинці. Мені було 15 років я перейшла з ними в хатинку й почала казати всім, що приїхала татова сестра з дітьми і я їм допомагаю. Я носила, носила їм молоко, картоплю, тато заготовлював дрова. Як тільки приходили німці або румуни, ми ховали їх і казали, що сторонніх у нас немає.

Мама віддала їм свою швейну машинку. Так Ханна заробляла потроху на хліб для дітей. Шила мешканцям села. Так ми перехували їх до 1944р., а потім поїхали до Брацлава. Пожили троха там, пока старша донька Ганна вийшла заміж і вони всі переїхали до Ташкенту. В Ташкенті Ганна народжує двох дітей. Помирає Ганин чоловік, вона виходить заміж за другого і їде з сімєю до Ізраїлю. Тепер її прізвище Розенберг. Невдовзі помирає Ханна. Син Гуральник Ньома, який на цей час живе в Лос-Анджелесі переправляє труну з мамою в Лос-Анджелес. Тоді всі три доньки Ганна, Дуся та Іда переїзять до брата і до теперішнього часу проживають в Лос-Анджелесі.

Підтримую з ними відносини до теперішнього часу.

Завдяки таким і небезпечним обставинам я маю майже другу родину в Лос-Анджелесі. Дуже би хотіла з ними побачитися, бо маю 84 повних роки, але не маю матеріальної змоги. Мене нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня. Маю диплом Праведника миру, який вручали мені представники Ізраїлю в 1994р. в м. Києві.

.....

Вдячна Вам за увагу до мене. Буде мені дуже приємно, якщо я змогла Вам допомогти у Вашій справі. Чекаю Вашого дзвінка.